

Др Јована Брашић Стојановић, доценткиња
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0003-2321-6085

Прегледни научни рад
УДК: 347.7:004.31.4(497.11)
DOI: 10.46793/XXMAJSKO1.089BS

ПОЛОЖАЈ ПРУЖАОЦА УСЛУГА ПОВЕЗАНИХ С ДИГИТАЛНОМ ИМОВИНОМ У ДОМАЋЕМ ПРАВНОМ ПОРЕТКУ*

Резиме

У ери дигитализације и све већег значаја употребе информационо-комуникационих технологија за привредни развој, Република Србија препознала је важност правовремене и свеобухватне регулативе у области дигиталне имовине, те се сврстала у мали број држава које су креирале посебан законски оквир у овој области. Ступањем на снагу Закона о дигиталној имовини у правном систему Републике Србије појављују се нови правни субјекти, чији је статусни и организациони положај уређен законским нормама. У раду аутор анализира пружаоце услуга повезаних с дигиталном имовином, базирајући се на тумачењу правила која одређују њихов правни и економски положај. Важност анализе ових питања посебно је значајна имајући у виду ризичност пословања на дигиталним тржиштима, специфичан карактер дигиталне имовине и њене врсте, као и још увек недовољну информисаност лица која се на њима појављују као економски актери.

Кључне речи: дигитална имовина, пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином, услуге повезане са дигиталном имовином, дигитално тржиште.

1. Уводна разматрања

Пратећи економске трендове и актуелизацију послова повезаних с дигиталном имовином последњих година, Република Србија се, као држава на путу евроинтеграција, придружила малобројној групи држава чланица које су правним прописима уредиле ову област пословања. У моменту доношења новог законског текста, ова област, поред предлога и директива на нивоу

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

Европске уније, била је регулисана у свега неколико држава чланица Европске уније. Наиме, услед изостанка европске регулативе, поједине државе су усвојиле националне правне режиме којима су уредиле област пословања у вези са дигиталном имовином.¹ Закон о дигиталној имовини Републике Србије², којим се уређује област дигиталне имовине и пословање у вези са њом, ступио је на снагу 2020. године, док је средином 2021. године отпочела његова примена. Овим законским текстом свеобухватно је уређена предметна област, дефинисани су најважнији појмови, уведени у правни систем нови правни субјекти, предвиђени услови за обављање послова на дигиталном тржишту и створени услови за његов даљи развој. Усвајање посебног закона, који регулише област дигиталне имовине, од изузетног је значаја имајући у виду сличности између тржишта капитала и дигиталних тржишта, начина организовања трговине на њима и степен њихове развијености у Републици Србији. Но, оправданост овог законског текста јесте у настојањима државе да свој даљи привредни развој базира на развоју и употреби информационо-комуникационих технологија и промовисању овог сектора индустрије.³ Како је наглашено у предлогу законског текста, циљ овог закона јесте унапређење економског окружења и подстицај ширењу процеса дигитализације у привреди.⁴

Спонтани настанак дигиталног тржишта, упркос великој заинтересованости за сигурношћу обављених трансакција, које уз то носе и високу зараду, створио је окружење погодно за шпекулације. Како се шпекулантски карактер промета на дигиталним тржиштима, у одређеној мери им и својствен, не би трансформисао у криминалне активности, била је неопходна интервенција државе и креирање легислативног оквира који би на адекватан начин регулисао пословање на дигиталном тржишту и предупредио продубљивање економских проблема. Сходно томе, ради даљег развоја дигиталног тржишта, унапређења тржишта капитала кроз употребу савремених информационих технологија и спречавања прања новца и финансирања тероризма, усвојен је Закон о дигиталној имовини.⁵ Ипак, важно је поменути, да дигитална имовина није први пут регулисана овим прописом, већ да се још у Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма⁶ из 2017. године

¹ Михаиловић, Ј., Терзић Даниловић, И., *Пружаоци услуга повезаних с виртуелним валутама - поједини статусноправни аспекти*, Право и привреда, бр. 1/2022, стр. 139.

² Закон о дигиталној имовини РС, Сл. гласник РС, бр. 153/2020.

³ Михајловић, Б., *Дигитална имовина у правном систему Србије: основне карактеристике*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније, књ. 9, 2021, стр. 597.

⁴ Предлог Закона о дигиталној имовини РС, стр. 71. http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/2020/1936-20.pdf

⁵ Исто.

⁶ Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма РС, Сл. гласник РС, бр. 113/2017, 91/2019, 153/2020 и 92/2023.

препознају виртуелне валуте и одређује круг лица, која су при обављању послова са виртуелним валутама обвезници овог закона.⁷

Законом о дигиталној имовини створени су услови за развој новог, другачијег амбијента за обављање економских активности базираних на употреби информационих технологија. Одредбама закона уређено је издавање дигиталне имовине, поступак, лица и услови за издавање, дефинисане су посебне врсте дигиталне имовине, иако се не прави дистинкција у погледу послова који се са њом обављају, у правни систем уведена је нова група правних субјеката, пружаоци услуга повезаних са дигиталном имовином, уређен је и надзор над трговином на дигиталном тржишту, пружањем услуга и пословањем учесника у пословима повезаним са дигиталном имовином.⁸ Закон дефинише дигиталну имовину одређујући је као дигитални запис вредности који се може дигитално куповати, продавати, размењивати или преносити и који се може користити као средство размене или у сврху улагања.⁹ Основна карактеристика дигиталне имовине јесте заправо њена виртуелност, док реалну вредност она добија тек кроз обављање трансакција на тржишту.¹⁰ Као посебне врсте дигиталне имовине законом се одређују виртуелна валута¹¹ и дигитални токен¹². Надзорни послови подељени су између Народне банке Србије и Комисије за хартије од вредности у зависности од облика дигиталне имовине у вези са којим се обавља одређена активност.¹³

Пружање услуга повезаних с дигиталном имовином поверено је посебној категорији правних субјеката чије су особености условљене природом

⁷ Михаиловић, Ј., Терзић Даниловић, И., *Пружаоци услуга ...*, стр. 140.

⁸ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 1.

⁹ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 2, ст. 1.

¹⁰ the Giang, V., Thi My Huong, V., *Digital assets in the context of the fourth industrial revolution, international integration, and Vietnamese law*, Cogent Social Sciences, 9/2023, p. 4.

¹¹ Виртуелне валуте јесу врста дигиталне имовине које није издала централна банка и чија вредност није гарантована од стране државе, није нужно везана за законско средство плаћања и нема статус новца или валуте. Закон о дигиталној имовини РС, чл. 2, ст. 2. За разлику од традиционалног новца у папирном и кованом облику, који издају централне банке држава и који има улогу званичног средства плаћања, виртуелне валуте се користе као новац између тржишних актера који су их прихватили као платежно средство. Јовановић, Н., *Организатор платформе за трговање дигиталном имовином као пружалац услуга*, Зборник радова: Правна регулатива услуга у националним законодавствима и праву Европске уније, Крагујевац, 2023, стр. 327.

¹² Дигитални токен је посебна врста дигиталне имовине, која се одређује као нематеријално имовинско право изражено у дигиталној форми које заправо представља једно или више имовинских права, чак и право корисника на пружање одређених услуга. Закон о дигиталној имовини РС, чл. 2, ст. 3. Дигитални токени по својој функцији подсећају на хартије од вредности. Јовановић, Н., *нав. чланак*, стр. 328.

¹³ Комисија за хартије од вредности обавља надзор у вези послова који се односе на дигиталне токене, док Народна банка Србије обавља надзор у делу који се односи на виртуелне валуте.

делатности коју обављају, специфичношћу предмета којим послују и високим ризиком коме су изложени у пословању. Имајући то у виду, закон одређује да је пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином правно лице које пружа једну или више услуга повезаних с дигиталном имовином.¹⁴ Даље се одређују услови које мора задовољити ово лице не би ли му био признат статус пружаоца услуга, затим начин обављања делатности, послови који спадају у његов делокруг, као и начин престанка, а што ће бити предмет даље анализе у раду. Новим законским актом омогућава се предвидљивост и ствара правна сигурност у пословању са дигиталном имовином.

2. Појмовно одређење пружаоца услуга повезаних са дигиталном имовином

Одсуство уједначених међународних правила која би регулисала дигитално тржиште условила је и различитост у националним правним системима, што уз глобални карактер дигиталних тржишта, ствара додатну несигурност, неизвесност и повећава ризик пословања.¹⁵ Настојећи да обезбеди правну сигурност и очува економски положај учесника у трговини, држава је легислативним оквиром омогућила да се послови у вези са дигиталном имовином обављају преко посебно утврђене категорије правних субјеката. Потреба за увођењем нове категорије субјеката произилази из високог ризика послова који се обављају, недовољне развијености дигиталног тржишта, али и намере потпуног правног уређења области пословања која ће убрзаним техничко-технолошким развојем значајно доприносити привредном напретку. На овакво поступање законодавца су определили разлози не само правне природе, већ и фактори економског карактера. Вредност дигиталне имовине заправо лежи у хетерогеним користима најпре нематеријалног карактера које носи њен електронски запис, и која се манифестују кроз вредности или уговорна права.¹⁶ Дигитална имовина је савремени облик стандардизованих роба којима се тргује масовно.¹⁷ Таква трговина, предметима уједначеног карактера, на невиђено и искључиво преко посредника, до скоро је била резервисана за берзанско тржиште. Међутим, иновативност у области финансија, настала у намери превазилажења проблема у традиционалној трговини, доприноси стварању нових начина пословања.¹⁸ Комбинацијом предности које је носила берзанска трговина, финансијских иновација

¹⁴ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 2, ст. 5.

¹⁵ Јовановић, Н., *нав. чланак*, стр. 328.

¹⁶ Maydanyk, R., *General Provisions of Digital Property Law and How to Categorize Digital Assets*, *Open Journal for Legal Studies*, 6(2)/2023, p. 53.

¹⁷ Јовановић, Н., *нав. чланак*, стр. 325.

¹⁸ Бабовић, М., *Упоредноправни регулаторни одговори на изазове дигиталне имовине*, *Страни правни живот*, год. 67, бр. 3/2023, стр. 453.

савременог доба и технолошког прогреса, настаје дигитално тржиште, а са њим и нови предмети трговине, нови учесници и начини стицања зараде. Такво стање ствари оправдава подухват законодавца и креирање нових правних субјеката, чија је делатност, традиционално инвестициона.

Правни положај пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином опредељен је пре свега чињеницом да његов организациони облик искључиво може бити нека форма привредног друштва, у складу са чиме у питањима која нису регулисана Законом о имовини, подлеже општем режиму привредног права.¹⁹ Статус пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином може стећи новоосновано привредно друштво или већ постојеће привредно друштво, док правила о оснивачима пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином су једнака као и за осниваче привредних друштава. То могу бити физичка или правна лица, домаћа или страна. Но, сам поступак стицања својства пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином се разликује јер је реч о режиму лиценцираних делатности²⁰ за чије се пружање мора добити дозвола надзорног органа, што даље његов правни положај чини специфичним. Такође, одређени привредни субјекти су законским нормама искључени из могућности пружања ових услуга, као што су банке, друштва за осигурање, друштва за реосигурање, друштва за посредовање у осигурању и заступници у осигурању, даваоци финансијског лизинга, друштва за управљање добровољним пензијским фондовима, платне институције и институције електронског новца.²¹ Изузетно, предвиђена је могућност за банке да пружају услугу чувања и администрирања дигиталне имовине за рачун корисника дигиталне имовине и са тим повезане услуге, али само у делу чувања криптографских кључева.²² Уз то, банка не мора добити дозволу за обављање ове делатности од стране Народне банке Србије, али је мора обавестити бар 30 дана пре отпочињања обављања делатности.²³ Такође, предузетник не може пружати услуге повезане са дигиталном имовином. Строжа правила пословања за ове привредне субјекте неопходна су имајући у виду природу самих услуга и ризик који њихово пружање носи.²⁴ Наиме, дигитална имовина је криптографски заштићена вредност електронског записа, која се може пренети, складиштити и којом се

¹⁹ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 52.

²⁰ Делатности које су у режиму лиценцираних могу се обављати тек након добијања дозволе надлежног органа. Михаиловић, Ј., Даниловић Терзић, И., *Особености пословања пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама кроз призму њихове делатности*, Зборник радова са XXX сусрета правника у привреди Републике Србије, 2022, стр. 109.

²¹ Михаиловић, Ј., Терзић Даниловић, И., *Пружаоци услуга ...*, стр. 145.

²² Исто.

²³ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 56, ст. 3.

²⁴ Михаиловић, Ј., Даниловић Терзић, И., *Особености пословања ...*, стр. 110.

може трговати.²⁵ Као таква, физички невидљива и неопипљива, упркос вредности коју има, у пословању носи велики ризик. Такво стање ствари појачава значај пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином јер базе података са дигиталним записима су доступне свима.²⁶

Током 2023. године статус пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином у Републици Србији стекло је два лица, „МСМ 965 d.o.o. Beograd“ и „Vescon doo Beograd-Ugrinovci“, која су уписана у регистар и отпочела са радом, у складу са одобрењима надзорног органа. Додатна специфичност јесте што у називу ових лица нема никакве посебне одреднице која би указивала да је реч о пружаоцу услуга повезаних с дигиталном имовином, какву користе, на пример, берзе, банке, брокерско-дилерска друштва. Упркос чињеници да су услуге повезане са дигиталном имовином нова врста правних послова на тржишту Републике Србије, те да су послови ризични, сматра се да ова категорија правних субјеката још увек није толико особена у иступању у правном промету, да таквих лица нема пуно, те да услед тога неће доћи до стварања забуне између учесника трговине.²⁷ Ипак, високо ризичан карактер послова које обављају, спецификовани услови које морају задовољити, наводе нас на став да је реч о правној празнини, те да разлози сигурности правног промета и економске стабилности налажу регулисање овог питања од стране законодавца. Такође, увидом у регистар, може се закључити да се делатности за које су ови субјекти основани заведене под различитим шифрама, што је с обзиром на природу њиховог посла и карактер искључиве делатности, неопходно регулисати.

3. Услови за стицање својства пружаоца услуга повезаних са дигиталном имовином

Регулатива у области пословања са дигиталном имовином доприноси ширењу и унапређењу дигиталног тржишта, али и спречавању тржишних поремећаја и злоупотреба услед трговине и пружања услуга повезаних с дигиталном имовином, што се неминовно одражава на привредни развој домаће државе.²⁸ Јасна правила оснивања и пословања пружаоца услуга

²⁵ Hui Huang, R., Yang, D., Fai Yang Loo, F., *The Development and Regulation of Cryptoassets: Hong Kong Experiences and a Comparative Analysis*, European Business Organization Law Review, no. 21/2020, p. 321.

²⁶ Ово је посебно изражено и значајно у трансакцијама које се одвијају са биткоинима, односно у такозваном рударењу. Чак се у савременим условима о биткоину говори као дигиталном злату. Види више: Hougan, M., Lawant, D., *Cryptoassets the guide to bitcoin, blockchain, and cryptocurrency for investment professionals*, CFA Institute Research Foundation / BRIEF, 2021, pp. 4-9.

²⁷ Михаиловић, Ј., Терзић Даниловић, И., *Пружаоци услуга ...*, стр. 147.

²⁸ Вићић Симић, М., *Територијална примена закона о дигиталној имовини*, Зборник радова са XXX сусрета правника у привреди Републике Србије, 2022, стр. 92.

повећавају ниво тржишне стабилности, јачају поверење учесника на тржишту и спречавају малверзације у пословању. Тиме она постају темељ поузданости, сигурности и правне заштите корисника услуга повезаних с дигиталном имовином.

Сходно систему одобрења, уколико неко лице жели да се бави пружањем услуга повезаних с дигиталном имовином, било да је реч о постојећем или новооснованом привредном друштву, неопходно је најпре поднети захтев надзорном органу²⁹, након чега следи поступак одлучивања о додељивању својства пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином и упис у одговарајући регистар. Уз захтев, подносе се и документа којима се доказује испуњеност услова. Пре свега, решење о упису у регистар привредних друштава чиме се доказује субјективитет, потом списак услуга које намерава да обавља, општа акта, програм активности којима ближе објашњава начин пружања услуга повезаних с дигиталном имовином, пословни план који садржи пројекцију прихода и расхода, планиране мере којима штити новчана средства корисника дигиталне имовине, опис система управљања и унутрашњих контрола, опис планиране обуке запослених, организациону шему, мере за управљање безбедношћу информационо-комуникационог система, податке о лицима која су чланови управе, о лицима са квалификованим учешћем, о спољном ревизору, о повезаним лицима, доказ о минимално потребном капиталу, доказ да подносилац захтева није осуђен правноснажном пресудом за кривично дело и да се против њега не води кривични поступак, доказ о уплаћеној накнади за спровођење поступка.³⁰ Комисија за хартије од вредности, као надзорни орган, у складу са својом "најбољом супервизорском проценом" омогућава одређеним лицима да добију својство пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином, што у делу својих надлежности чини и Народна банка Србије.³¹

Упис у регистар, иако означава сам крај поступка и неопходан је, нема конститутивно дејство јер се својство пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином стиче на основу одлуке надзорног органа. Но, ни значај регистра није само формалноправне природе. Наиме, овај регистар води надзорни орган, који даје и одузима дозволу за рад, тако да би у регистарским евиденцијама требало да се нађе потпуни преглед свих значајних података, те систематски преглед свих промена од значаја за статусни положај пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином, што омогућава поступање надзорних органа на основу тих података и обезбеђује поверење јавности јер се заинтересована лица могу уздати у податке из регистра.³²

²⁹ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 56.

³⁰ Исто.

³¹ Михаиловић, Ј., Даниловић Терзић, И., *Особености пословања ...*, стр. 108.

³² Види више: Михаиловић, Ј., Терзић Даниловић, И., *Пружаоци услуга ...*, стр. 148.

По пријему захтева и доказа о испуњености услова надзорни орган спроводи општи управни поступак ценећи како законитост, тако и целисходност додељивања својства пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином подносиоцу захтева. Одлучујући о захтеву, надзорни орган сходно Закону о општем управном поступку³³ има право да тражи додатне податке ради провере тачности навода из захтева. Доношењем решења признаје се својство пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином. Рок за решавање по захтеву је 60 дана од дана пријема уредног захтева за одлучивање, до када треба сагледати уз захтев и сву пропратну документацију којом се доказује испуњеност тражених услова за обављање делатности. Уколико захтев није уредан, у року од 20 дана од пријема неуредног захтева надзорни орган обавештава подносиоца захтева о начину на који може исправити или допунити захтев.³⁴ Уколико надзорни орган не донесе решење у прописаном року, сматра се да је захтев усвојен првог наредног дана од истека рока за одлучивање.³⁵ Ћутање управе, као специфичан правни институт, а који се манифестује кроз пропуштање рада управе, у овој ситуацији се тумачи као позитиван акт управе, односно као решење у корист подносиоца захтева. Дозвола надзорног органа за обављање делатности потврђује контролну функцију коју имају надзорни органи, а која би требало да обезбеди правну извесност, са једне стране, и искључи одговорност државе и контролних органа за губитке који би могли настати у вези са трансакцијама са дигиталном имовином, коју још увек карактерише нестабилност, са друге стране.³⁶ Наиме, као један од кључних недостатака дигиталне имовине наводи се управо да је вредност дигиталне имовине, посебно дигиталних валута, подложна великим и честим флукуацијама, што доприноси стварању ризика на тржишту, посебно за инвеститоре.³⁷ Детаљан и строг надзор над пружаоцем услуга повезаних с дигиталном имовином спроводи се како би се заштитили пре свега интереси корисника ових услуга, обезбедила стабилност тржишта и очувао јавни интерес.

Предвиђање посебних услова које мора задовољити подносилац захтева у складу су са специфичном природом делатности коју намерава да обавља и ризичношћу послова на дигиталном тржишту. Како постоје различите категорије услуга повезаних с дигиталном имовином, а које услед различитог степена ризика захтевају и одређени степен имовинске стабилности и посебне стручности њиховог пружаоца, тако су предвиђени и диференцирани услови које мора задовољити лице које пружа одређену услугу повезану са дигиталном

³³ Закон о општем управном поступку РС, Сл. гласник РС, бр. 18/2016, 95/2018 – аутентично тумачење и 2/2023 – одлука УС.

³⁴ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 57, ст. 2.

³⁵ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 11, ст. 5.

³⁶ Види више: Михаиловић, Ј., Даниловић Терзић, И., *Особености пословања* ..., стр. 110.

³⁷ Михајловић, Б., *нав. чланак*, стр. 599.

имовином. Пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином мора имати правну форму привредног друштва, с тим што није од значаја сам облик, односно врста привредног друштва јер се без обзира на организациони облик захтевају исти услови. Уколико правни субјект испуњава строже услове, што му омогућава обављање ризичније делатности, сматра се да може обављати и делатност која носи мањи ризик.

Услови које мора задовољити пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином се могу груписати на услове који се односе на капитал пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином, услове у вези са подобношћу појединих лица у пружаоцу услуга повезаних с дигиталном имовином и услове у вези са општим актима пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином. Услове који се траже пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином мора испуњавати не само у тренутку стицања статуса, већ све време свог пословања. Губитком једног од услова, губи и својство пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином.

Минимални капитал пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином мора бити у најмање прописаном износу за делатност коју намерава да обавља, односно за коју тражи дозволу надзорног органа. Уколико у погледу висине капитала задовољава услов вишег износа капитала за обављање одређене делатности, сматра се да може обављати и ону за коју се захтева нижи износ капитала. Минимални капитал може бити делом новчани, делом неновчани, али бар половина минималног капитала мора бити уплаћена у новцу.³⁸ Све време обављања делатности капитал мора бити бар у минимално одређеном износу, а уколико падне испод дозвољеног износа, надзорни орган може захтевати од пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином да повећа износ капитала, може му изрећи неку од мера, а у крајњем то је и један од разлога за престанак обављања делатности. Капитал се може обрачунавати методом коју утврди надзорни орган, а то може бити метода укупне вредности трансакција са дигиталном имовином или метода фиксних трошкова.³⁹ Највиши износ капитала захтева се за пружање услуге организовања платформе за трговање, чиме законодавац потврђује да ову услугу сматра најризичнијом.⁴⁰ Капитал пружаоца услуга мора бити законит, односно потицати из легалних извора, а мора јасно бити приказана и власничка структура, односно појединачно капитал учешће свих власника капитала. Подаци о власницима и њиховом процентуалном учешћу у привредном субјекту приказују се и у евиденцијама надзорних органа и чине се доступним јавности.

Друга група услова везује се за својства појединих лица унутар пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином. Пре свега, то су чланови управе и

³⁸ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 54, ст. 3.

³⁹ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 54, ст 7.

⁴⁰ Михаиловић, Ј., Даниловић Терзић, И., *Особености пословања ...*, стр. 114.

руководиоци у пружаоцу услуга повезаних с дигиталном имовином, који морају имати добру пословну репутацију.⁴¹ Такође, ова лица не смеју бити кривично осуђивана нити се у тренутку постављања на дужност против њих сме водити кривични поступак за дела против привреде, имовине, правног саобраћаја, јавног реда и службене дужности, ако и кривична дела прања новца или финансирања тероризма.⁴² Чланови управе и руководиоци у пружаоцу услуга повезаних с дигиталном имовином морају бити лица подобна за обављање те функције, чиме се штити интерес не само пружаоца услуга, већ и корисника услуга, као и општи интерес. За именовање чланова управе и руководиоца неопходна је дозвола надзорног органа, а о разрешењу или оставци ових лица пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином мора обавестити надзорни орган. Законом је предвиђено да руководиоци и члан управе не могу бити чланови надзорног одбора у привредним друштвима која прихватају дводомни систем корпоративног управљања. Лица са квалификованим учешћем у пружаоцу услуга повезаних с дигиталном имовином морају имати добру пословну репутацију, као и њихови сарадници и чланови управе у њима и бити одговарајућег финансијског стања.⁴³ Лице које намерава да стекне квалификовано учешће у пружаоцу услуга повезаних с дигиталном имовином или да га увећа тако да стекне одређени проценат гласачких права или капитала у пружаоцу услуга, дужно је да прибави претходну сагласност надзорног органа.⁴⁴ У супротном, надзорни орган може предузети одређене мере према њему, па чак може изгубити и гласачка права по основу стеченог учешћа. Управљање пружаоцем услуга повезаних с дигиталном имовином треба да буде поуздано, сходно чему организациона структура мора бити адекватна, одговорност између лица разграничена, а процедуре у извршавању задатака јасно предвиђене.⁴⁵

Пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином мора да буде кадровски и организационо оспособљен, као и потпуно технички опремљен, имајући у виду природу и ризик делатности, као и специфичност пословања. Јасна правила и процедуре обављања послова, па и најситнијих, су веома значајни услед великог ризика и брзине којом се послови обављају. Све ове услове пружалац услуга мора да обезбеди због континуираног и стабилног обављања послова повезаних с дигиталном имовином. Испуњеност ових услова пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином доказује општим актима, у која спадају оснивачки акт (одлука о оснивању или уговор о оснивању), статут уколико је реч о акционарском друштву и правила пословања. Пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином о промени

⁴¹ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 60, ст. 1.

⁴² Закон о дигиталној имовини РС, чл. 60, ст. 2.

⁴³ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 65, ст. 1.

⁴⁴ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 66, ст. 1.

⁴⁵ Михаиловић, Ј., Даниловић Терзић, И., *Особености пословања ...*, стр. 118.

пословног имена и седишта мора обавестити надзорни орган⁴⁶, док уколико намерава да учествује у статусној промени мора добити сагласност надзорног органа⁴⁷.

Дозвола за пружање услуга повезаних с дигиталном имовином престаје да важи када надзорни орган донесе решење о одузимању дозволе, када је брисан из регистра услед статусне промене или када је отворен стечајни поступак или покренут поступак принудне ликвидације.⁴⁸

Анализом статусноправног положаја пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином, а који се темељи управо на условима које ово лице мора задовољити, може се доћи до закључка да је реч о специфичном правном субјекту, чија је правна способност посебна, док је пословна способност ограничена. Правна способност је посебна јер могу предузимати правне послове, односно бити носиоца права и обавеза само из области послова повезаних с дигиталном имовином, а које су регистроване као њихова делатност. Друге послове не могу предузимати, те уколико су већ постојали као привредна друштва, која постају пружаоци услуга повезаних с дигиталном имовином, морају изменити своја општа акта и регистровати се за тражену делатност. Њихова пословна способност је ограничена јер је у много чему условљена сагласношћу, односно дозволом надзорног органа.

4. Делатност пружаоца услуга повезаних са дигиталном имовином

Последњих година долази до пораста обима трансакција са дигиталном имовином, посебно оних у вези са виртуелним валутама, а са већим обимом промета, долази и до увећања броја и различитих врста виртуелних валута.⁴⁹ У таквим условима пословања, неопходно је направити јасну дистинкцију у погледу услова за обављање послова повезаних с различитим облицима дигиталне имовине, виртуелних валута и инвестиционих токена. Пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином може делатност обављати након што добије дозволу надзорног органа за пружање услуга повезаних с дигиталном имовином.⁵⁰ Поред услуга повезаних с дигиталном имовином, пружалац услуга повезаних с дигиталном имовином може да обавља само оне послове и услуге које су непосредно повезани са услугама повезаним са дигиталном имовином.⁵¹

⁴⁶ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 70.

⁴⁷ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 71, ст. 1.

⁴⁸ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 73.

⁴⁹ IMF Committee on Balance of Payments Statistics , BPM6/2008 SNA Update Joint Financial and Payments Systems Task Team (FITT) , Inter-secretariat Working Group on National Accounts, *The Recording of Crypto Assets in Macroeconomic Statistics*, 2022, p. 3.

⁵⁰ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 4, ст. 1.

⁵¹ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 4, ст. 2.

Изузетно, правна лица која су добила дозволу Комисије за хартије од вредности за обављање делатности брокерско-дилерских (инвестиционих) друштава или организатора тржишта у складу са законом који уређује тржиште капитала, могу да пружају услуге повезане са дигиталном имовином у складу са Законом о дигиталној имовини по добијању дозволе надзорног органа за пружање услуга повезаних с дигиталном имовином.⁵² Омогућавање лицима која имају искуство у пословању на берзама да се баве пословима повезаним са дигиталном имовином доприноси ефикаснијој алокацији ресурса, подизању квалитета услуга, јачању конкуренције и развоју тржишта.⁵³ Уз то, ова лица могу пружати саветодавне услуге повезане с дигиталном имовином.⁵⁴

Развој информативних технологија омогућио је убрзани развој дигиталног тржишта на коме се пружају специфичне врсте услуга, што је условило измене у успостављању раније традиционалних односа између пружаоца и примаоца услуге.⁵⁵ Реч је о специфичности која почива на дигиталним технологијама заснованом предмету пословања, дигиталној имовини. Законским текстом су таксативно наведене делатности које се имају сматрати пословима повезаним са дигиталном имовином, при чему није направљена спецификација послова с обзиром на врсту дигиталне имовине која је предмет посла. Услуге повезане с дигиталном имовином јесу пријем, пренос и извршење налога који се односе на куповину и продају дигиталне имовине за рачун трећих лица, услуге куповине и продаје дигиталне имовине за готов новац, средства на рачуну или електронски новац, услуге замене дигиталне имовине за другу дигиталну имовину, чување и администрирање дигиталне имовине за рачун корисника дигиталне имовине и са тим повезане услуге, услуге у вези са издавањем, понудом и продајом дигиталне имовине, вођење регистра заложног права на дигиталној имовини, услуге прихватања и преноса дигиталне имовине, управљање портфолиом дигиталне имовине, организовање платформе за трговање дигиталном имовином.⁵⁶

Јасно прописивање критеријума путем којих се прецизније опредељује делокруг послова пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином, а у оквиру законски изричито побројаних услуга, посебно је значајно у циљу вођење ефикасне борбе против прања новца и финансирања тероризма. Стога су ове делатности у режиму лиценцираних делатности, у том циљу се захтева добар углед и пословна репутација руководиоца и чланова управе пружаоца услуга повезаних с дигиталном имовином, као и посебна провера порекла

⁵² Закон о дигиталној имовини РС, чл. 4, ст. 3.

⁵³ Предлог Закона о дигиталној имовини, стр 73. http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/2020/1936-20.pdf

⁵⁴ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 5, ст 1.

⁵⁵ Бодирога-Вукобрат, Н., Мартиновић, А., *Изазови пружања услуга на дигиталном тржишту ЕУ-а-Услуге информацијског друштва и "позадинске" услуге*, Зборник Правног факултета Свеучилишта у Ријеци, вол. 14, бр. 1/2019, стр. 38.

⁵⁶ Закон о дигиталној имовини РС, чл. 3, ст. 1.

капитала и лица која имају или намеравају да стекну квалификовано учешће у пружаоцу услуга повезаних с дигиталном имовином. Управо то је и разлог што се захтева обимна документација којом се потврђује испуњеност свих услова, опис организационе шеме, начина управљања и спровођења унутрашње контроле, а у складу са чиме се примењују не само законска и подзаконска акта која регулишу дигиталну имовину и послове са њом, већ и закон који уређује начин спровођења борбе против прања новца и финансирања тероризма. Појавом дигиталне имовине, настаје и потреба не само за адекватном правном регулативом, већ и за усклађивањем међународних рачуноводствених стандарда, имајући у виду значај финансијског извештавања свих лица која учествују у пословима са дигиталном имовином, па тако и пружаоца услуга.⁵⁷ Велике осцилације у цени дигиталне имовине привлаче пажњу јавности, посебно, јер упркос великим осцилацијама и даље влада уверење да се на дигиталној имовини може зарадити, а што даље може допринети настанку ефекта балона.⁵⁸ Складно чињеници да је делатност пружања услуга повезаних с дигиталном имовином високо ризична, надзорни органи имају право спровођења непосредног и посредног надзора, а обухват процесних правила у овом случају шири је но саме норме Закона о дигиталној имовини, те поред њега примењују се и Закон о општем управном поступку и Закон о инспекцијском надзору.⁵⁹

5. Закључак

Усвајањем Закона о дигиталној имовини створени су услови за настанак тржишног амбијента који омогућава успешно пословање базирано на виртуелним валутама и дигиталним токенима. До доношења овог закона, који свеобухватно регулише ову област, посебни правни субјекти, који би се на сигуран, јасан и поуздан начин бавили пружањем услуга у вези с дигиталном имовином нису постојали. Након стварања институционалног оквира само она лица која испуне законом захтеване услове у погледу минималног капитала, својства одређених лица и општих аката, могу обављати послове повезане с дигиталном имовином, и то чак не све, већ искључиво оне за које су добили дозволу надзорног органа. Пружаоци услуга повезаних с дигиталном имовином су специфична врста правних субјеката, која се у форми привредних друштава, као својом искључивом делатношћу баве пружањем ових услуга. Њихова

⁵⁷ Види више: Голић, З., Поповић, Б., *Токени као дигитална имовина: прилике и изазови за финансије и рачуноводство*, Зборник радова: Рачуноводствена знања као чинилац економског и друштвеног напретка, Крагујевац, 2023, стр. 323.

⁵⁸ Anastasovska Nikolova, M., *Crypto Assets: A New Way of Diversifying Your Investments*, European Journal of Business and Management Research, Vol 8, Issue 1/2023, p. 268.

⁵⁹ Види више: Цуцић, В., *Надзор у области дигиталне имовине*, Право и привреда, год. 61, бр. 2/2023, стр. 359.

правна способност је посебна јер могу бити носиоца права и обавеза која произађу, настану у вези са пословима за које су регистровани. Овакав строжи режим у односу на остала привредна друштва предвиђен је због ризичности послова у вези са дигиталном имовином, виртуелним валутама и дигиталним токенима, те чињеницом да упркос постојању правног оквира и даље постоји маса неуких и недовољно информисаних учесника у промету дигиталном имовином. Уз то, висок степен ризика, те могућност настанка великих економских губитака су определили законодавца да им и пословну способност ограничи захтевом за добијањем дозволе, односно сагласности надзорног органа у бројним правним пословима, почевши од оснивања, преко статусних промена, именовања чланова управе, до престанка.

У свом пословању иако није увек изричито законом прописано, пружаоци услуга повезаних с дигиталном имовином иступају у правном промету водећи се начелима сигурности, доброг пословања и посебне заштите неуких лица, аналогно начелима берзанског права. Начело сигурности се посебно односи на улагања у дигиталну имовину с обзиром на носећи ризик и степен развијености дигиталног тржишта у Републици Србији. У домаћој држави ни тржиште капитала није развијено у мери у којој се очекује, што се нужно одражава и на дигитално тржиште. Специфичност овог тржишта лежи у до скоро незамисливим, а и данас необичним основама самог тржишта, односно стубовима тржишта који се заснивају на информационо-комуникационим технологијама. Иако сам технолошки развој доприноси штедни у промету и пословању, иницијелна улагања су изузетно велика јер треба обезбедити све просторне, кадровске и техничке услове ради сигурног и поузданог пружања услуга у вези са дигиталном имовином. Сходно томе, како су пружаоци услуга професионалци, они морају посебно водити рачуна о интересима својих клијената, што по основу уговора, то и по основу самог закона, али и етичких принципа и правила добре пословне праксе. Пружаоци услуга морају поступати савесно, у складу са начелом доброг и сигурног пружања услуга, настојећи да спрече претеране губитке и непоштене спекулације на тржишту.

Анализа статусног положаја пружалаца услуга повезаних с дигиталном имовином за циљ је имала стварање јасније слике о правним субјектима, који су у Републици Србији новина, начину на који послују и њиховом правном субјективитету. Одређене законске одредбе особене су и својствене само области пословања с дигиталном имовином, док су поједине одредбе законског текста уопштене и сличне онима које се постављају у берзанском пословању. Иако се тржиште Републике Србије не може похвалити високим обимом послова који се на њему обављају у вези са дигиталном имовином, доношењем закона створене су претпоставке за његов даљи развој и разумевање. До скоро потпуне непознанице, виртуелне валуте и дигитални токени, сада се дефинишу, чиме се у друштву ствара јаснија представа о обављају делатности која јако мами широку јавност, а при том захтева висок степен опреза и поседовања економског и правничког знања. У пословању пружаоца услуга

повезаних с дигиталном имовином биће доста изазова због чега је неопходна добра правна регулатива, јасан и поуздан институционални оквир. Кроз законске норме постављени су добри темељи развоја дигиталног тржишта, док ће постојеће правне празнине бити попуњене стварањем праксе пружања услуга повезаних с дигиталном имовином и њиховим каснијим имплементирањем у регулаторни акт. Регулаторним оквиром обезбеђена је пре свега правна сигурност и заштита корисника услуга повезаних с дигиталном имовином и инвеститорима. Република Србија сврстала се у ред малобројних држава које су регулисале ову област, а све сходно тенденцијама које има и циљевима које поставља у достизању очекиваног нивоа привредног развоја. Сигурна инфраструктура тржишта и јасни критеријуми за начин и услове под којима се обављају овако ризични и још увек нови правни послови основ су доброг привредног развоја државе.

*Jovana Brašić Stojanović, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

POSITION OF DIGITAL ASSETS SERVICES PROVIDER IN THE SERBIAN LEGAL SYSTEM

Summary

In the era of digitization and the increasing importance of the use of information and communication technologies for economic development, the Republic of Serbia recognized the importance of timely and comprehensive regulation of digital assets, and was one of the few countries that created a special legal framework in this area. With the entry into force of the Law on Digital Assets, new legal entities appear in the Serbian legal system, whose status and organizational position is governed by legal norms. In the paper, the author analyzes the digital assets services provider, based on the interpretation of the rules that determine their legal and economic position. The analysis of these issues is particularly important considering the riskiness of doing business on digital markets, specific character of digital assets and its type, as well as the still insufficient information of persons who appear on them as economic actors.

Key words: *digital assets, digital assets service provider, digital assets service, digital market.*

Литература

- Anastasovska Nikolova, M., *Crypto Assets: A New Way of Diversifying Your Investments*, European Journal of Business and Management Research, Vol 8, Issue 1/2023.
- Бабовић, М., *Упоредноправни регулаторни одговори на изазове дигиталне имовине*, Страни правни живот, год. 67, бр. 3/2023.
- Бодирога-Вукобрат, Н., Мартиновић, А., *Изазови пружања услуга на дигиталном тржишту ЕУ-а-Услуге информацијског друштва и "позадинске" услуге*, Зборник Правног факултета Свеучилишта у Ријеци, вол. 14, бр. 1/2019.
- Вићић Симић, М., *Територијална примена закона о дигиталној имовини*, Зборник радова са XXX сусрета правника у привреди Републике Србије, 2022.
- Голић, З., Поповић, Б., *Токени као дигитална имовина: прилике и изазови за финансије и рачуноводство*, Зборник радова: Рачуноводствена знања као чинилац економског и друштвеног напретка, Крагујевац, 2023.
- Јовановић, Н., *Организатор платформе за трговање дигиталном имовином као пружалац услуга*, Зборник радова: Правна регулатива услуга у националним законодавствима и праву Европске уније, Крагујевац, 2023.
- Maydanyk, R., *General Provisions of Digital Property Law and How to Categorize Digital Assets*, Open Journal for Legal Studies, 6(2)/2023.
- Михаиловић, Ј., Даниловић Терзић, И., *Особености пословања пружалаца услуга повезаних с виртуелним валутама кроз призму њихове делатности*, Зборник радова са XXX сусрета правника у привреди Републике Србије, 2022.
- Михаиловић, Ј., Терзић Даниловић, И., *Пружалоци услуга повезаних с виртуелним валутама - поједини статусноправни аспекти*, Право и привреда, бр. 1/2022.
- Михајловић, Б., *Дигитална имовина у правном систему Србије: основне карактеристике*, Зборник радова: Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније, књ. 9, Крагујевац, 2021.
- the Giang, V., Thi My Huong, V., *Digital assets in the context of the fourth industrial revolution, international integration, and Vietnamese law*, Cogent Social Sciences, 9/2023.
- Hougan, M., Lawant, D., *Cryptoassets the guide to bitcoin, blockchain, and cryptocurrency for investment professionals*, CFA Institute Research Foundation / BRIEF, 2021.
- Hui Huang, R., Yang, D., Fai Yang Loo, F., *The Development and Regulation of Cryptoassets: Hong Kong Experiences and a Comparative Analysis*, European Business Organization Law Review, 21/2020.
- Џуџић, В., *Надзор у области дигиталне имовине*, Право и привреда, год. 61, бр. 2/2023.
- IMF Committee on Balance of Payments Statistics, BPM6/2008 SNA Update Joint Financial and Payments Systems Task Team (FITT), Inter-secretariat Working Group on National Accounts, *The Recording of Crypto Assets in Macroeconomic Statistics*, 2022.
- Предлог Закона о дигиталној имовини РС, http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/2020/1936-20.pdf
- Закон о дигиталној имовини РС, Сл. гласник РС, бр. 153/2020.
- Закону о спречавању прања новца и финансирања тероризма РС, Сл. гласник РС, бр. 113/2017, 91/2019, 153/2020 и 92/2023.
- Закон о општем управном поступку РС, Сл. гласник РС, бр. 18/2016, 95/2018 – аутентично тумачење и 2/2023 – одлука УС.